

נבא בתרא ה'

רבינא הקיפו לרוניא מד' רוחות ורוניא לא רצה לשלם לו כמה שגדרתי, כרב הונא שאמר לפי רבי יוסי הכל לפי מה שגדר, ולא נתן לו. אמר לו, תן לי לפי קנים בזול. ועדיין לא נתן לו. אמר לו, תן לי שכר שומר. וגם את זה לא רצה לתת. יום אחד כשרוניא היה גודר את התמרים מעץ דקל שבשדהו, אמר רבינא לאריסו, לך וקח ממנו אשכול של תמרים, בפניו. הלך האריס לקחת תמרים, ורוניא גער בו בצעקה. אמר לו רבינא, גילית דעתך שנוח לך, הדקלים חביבין עליך ונוח לך בשמירתם, ואפילו אם אינך ירא מן הגנבים צריך אתה לשמרם מן העזים, ולשלם לשומר שיזעק ויגעור בהם? בא רוניא לפני רבא אמר לו, לך פייס אותו בעלות שכר שומר, הואיל ונתרצה לך. ואם לא, אדון אותך כרב הונא אליבא דרבי יוסי, ותשלם את הכל^{71 72}.

רוניא קנה קרקע ליד המיצר של רבינא, ורבינא חשב לסלקו משום דין 'בר מצרא'. ואמר לו רב ספרא בנו של רב ייבא, אנשים אומרים ארבעה ככרות מאכל עני ומאכל עשיר, וכן הוצאות שתי שדות סמוכות הם כהוצאה לשדה אחת⁷³, ועל אף ששדהו של רבינא מפסיקה, לא תסלקנו מקרקע זאת⁷⁴.

משנה

כותל חצר שנפל, מחייבין אותו לבנותו עד ארבע אמות, ובכך די להיזק ראייה. אם

71 ומכאן שכך הלכה וכן פסק ר"ח. תמ"ש. רש"י.

72 קצת היה נראה שלא אמר זאת להפחידו ממה שלא אמר, ואי לא מגבינא לאפדנא מינך, או מחינא לך בסיולאה דלא מבעי דמא. ואפי' שבפרק בלולב שמואל אמר הגזול למוכרי הדסים, השוו את המחיר ואם לא אדרוש כר' טרפון, רצו לומר שם שאמר זאת להפחידם, כאן נראה שכך הוא סבר כמו שפירש רש"י. ועוד ממה שאמר לך פייסו במה שיתפייס ומשמע שמן הדין היה חייב לתת לו יותר אם לא בשביל שכבר נתפייס. תוס'.

73 שמעתי צלא היא רצען עני וצללא רצען עשיר, צריכים ד' ככרות לרצען עני לאוכל ליום כמו שצריכים לעשיר. וכשם שאתה אומר לו הסתלק מעלי בדין בר מצרא משום "ועשית הישר והטוב" כך אני אומר לך עשה ישר וטוב לעני זה ואל תסלקהו, ואני אומר רוניא היה רצען שנותן עורות לעבדנים לעשות מהן מנעלים למוכרם בשוק. ורב ספרא אמר לרבינא עני זה שכרו מועט שצריך לתת הרבה שכר לעבדנים. שהאנשים אומרים ארבעה זוזים לצורך קניית העור וארבעה זוזים לשכר העבדנים, ועשה ישר וטוב שתהיה לו שדה זו לפרנסתו. הג"ה. ד' צלא ד' ככרות צריך לעבדן עני וד' צלא כמו כן ד' לצורך עבדן עשיר, והוא משל כנגד רוניא שהיה לו שדה אחת בתוך השדות של רבינא. וא' רב ספרא לרבינא שיעשה הישר והטוב להניח לרוניא אותה שעכשיו יהיה לו שתיים שכמו שצריך שמירה לשני שדות [צריך] ג"כ לאחד ובכמה דברים יציאת האחד מרובה כיציאת שנים. רש"י.

74 ר"ת מקשה על פירוש רש"י שאין מרחמים בדין, ועוד שמשמע שרבינא טעה, ועוד מה שייך כאן מעשה זה? ואומר ר"ת שקנה קרקע ליד המיצר של רבינא, המיצר של אותם שדות שרבינא הקיפו מארבע רוחות, ורבינא היה מצרן מג' רוחות ורוניא מרוח אחת. ורבינא סבר לסלקו משום שהיה מצרן מג' צדדין ורוניא רק מרוח אחת. וא"ל רב ספרא אמרי אינשי ארבעה לצלא וד' לצלא כלומר צריך לתת מן הקטן כמו מן הגדול שיש טורח בקטן כמו בגדול. ודין בר מצרא הוא משום שיהיו כל שדותיו סמוכים שיוכל לחורשם בבת אחת, ולכך הוא מצרן מרוח אחת כמו שאתה מג' רוחות. וה"ר אברהם פ' שאותן שדות רוניא היה אריס בהן כמו שאמרו שרוניא היה שתלא של רבינא. ורב ספרא אמר לרבינא אע"פ שאין לרוניא כלום בגוף הקרקע, הואיל שהוא עובדם הוא מצרן כמו שאמרו ארבעה לצלא נותנים ד' זוז על העור, וכמו כן צריך לתת לצלא לאומן המעבד את העור. תוס'.

אמר האחד, ששכנו לא רצה לסייעו ותובעו את חצי ההוצאה, והשני אומר נתתי חלקי נאמן, עד שהתובע יביא עדים שתבעו ולא נתן לו, שהדבר גלוי לכל שכיון ושניהם חייבים לא היה בונה משלו אלא היה צועק עליו בבית דין.

מ"א ולמעלה אין מחייבים סמך לו מד' אמות ולמעלן אין מחייבין אותו. אבל אם רק כותל אחר מגלגלים את הכל אחד הגביהה יותר מד' והאחר סמך לו כותל אחר

מעל הד', אפילו שלא שם עדיין את התקרה⁷⁵, מגלגלין עליו את הכל⁷⁶. וכיון שאין חייב לבנות מעל ד', אם טען שהשכן שסמך את כתלו לכותל הגבוה לא נתן⁷⁷ חלקו, נאמן עד שהשכן יביא ראיה שנתן, שהרי משפט זה אינו גלוי לכל, ועד שיחייבוהו בית דין אינו נותן.

גמרא

אמר ריש לקיש, מלוה שהלוה לחברו⁷⁸ וקבע זמן לפרעון, אם אמר לו פרעתיך בתוך זמני⁷⁹ אינו נאמן, והלואי שיפרע בזמנו. אביי ורבא אמרו שניהם, אדם עשוי לפרוע בתוך זמנו כשימצאו לו מעות, ואומר אלך ואפרענו כדי שלא יטריד אותי⁸⁰.

בחזקת שנתן עד שיביא ראיה כל משנינו במשנה, בחזקת שנתן עד שיביא ראיה נדבך הוא זמנו

שלא נתן. אם מדובר שאמר לו פרעתיך בזמני, כשהשלמת את גובה ארבע אמות, הדבר פשוט⁸¹ שהוא בחזקת שנתן, שהרי זו טענת מנה לי בידך והלה אומר אין

75 אע"ג שזה נהנה וזה לא חסר פטור כיון שגילה דעתו שנוח לו בהגבהה חייב. וכן משמע בכיצד הרגל שאמרו, טעמא דניקף הא מקיף פטור ש"מ זה נהנה וזה לא חסר פטור, ואפ"ה כשעמד ניקף חייב. או שנאמר שכאן הוא זה חסר שגורם לו שהגביה את הכותל למעלה מד' אמות כדי שלא יהיה לו היוק ראיה. תוס'.

76 שגילה דעתו שנוח לו בהגבהה הכותל. רש"י.

77 כשיודעים שהיה מפציר בו ולא הסכים, ולכן הוא בחזקת שלא נתן, ואין צריכים לומר שעשה חזית. תוס'.

78 אור"י דוקא קובע זמן אבל בסתם הלוואה לא נחשב בתוך שלשים תוך זמנו. תוס'.

79 נראה שיש עדים שחייב לו וקבע לו זמן, ואם לא יהיה נאמן שפרעו תוך זמן במיגו שיכל לומר לא הלוית לי, או לא קבעת לי זמן. ולקמן הסתפקו אם אומרים מיגו במקום חזקה. ומ"מ אין להוכיח מכאן שריש לקיש סבר המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפרועו בעדים. מפני שיתכן ומדובר שהלווה שלא בעדים, אלא הודה לו בפני עדים. ואפילו למ"ד שצריך לפרועו בעדים הוא רק כשהלווה בפני עדים מתחילה ולא האמינו אלא בפני עדים. וא"ת ניפשוט מכאן שלא אומרים מיגו שיאמר פרעתיך עתה. ואומר ר"י שאינו מיגו כיון שמדובר כשעומדים ביום האחרון של זמן ואע"ג שמסיקים בסוף השואל שאדם עשוי לפרוע ביום שנשלם הזמן מ"מ אין זה מיגו שאדם אינו חצוף איניש לומר פרעתיך היום אבל הוא רגיל לומר פרעתיך אתמול ושכחת. תוס'.

80 אע"ג שבפ"י יש בכור שנינו במשנה בכור בתוך ל' יום בחזקת שלא נפדה. אומר ר"י ששם לא שייך הטעם של דלא ליטרדן שהוא ממון שאין לו תובעין. וקשה ממה שא' בפרק השואל בעו מיניה מרבי ינאי שוכר אומר נתתי ומשכיר אומר לא נטלתי על מי להביא ראיה, אם בתוך זמנו שנינו מת בתוך ל' יום בחזקת שלא נפדה. איך מדמה לבכור שלא שייך לומר לא ליטרדן. וצ"ל שגם בבכור יש טירדא של המצוה שזרזין מקדימין. ומפרש ר"י שכאן כיון שחייב לו נמצאו לו מעות פורע על תוך הזמן דלא ליטרדן, אבל בבכור לא התחייב כלל עד לאחר ל' יום ושמא ימות בתוך ל' ויפטר. וכן בשוכר שמה יפול ביתו של משכיר ויצטרך השוכר לצאת. קשה מה שהקשו לר"ל מכותל חצר שנפל, גם לאביי ורבא קשה שהם מודים שם שלא עביד דפרע דשמא לא יבנה את הכותל. ויש לומר שיש כמה מקומות שיכול לומר וליטעמך ולא אמר. תוס'.

81 וא"ת הרי כיון שאין אדם פורע תוך זמנו ואנן סהדי שזה עשה כותל צריך להשמיע שאין צריך לפרועו בעדים. וי"ל שאפילו מי שאמר במלוה את חבירו בעדים צריך לפרועו בעדים הוא משום דלא האמינו מתח' אבל כאן אין שום הוכחה שלא האמינו, ופשיטא שאין צריך לפרועו בעדים.

לך בידי כלום. אלא שאמר לו קודם שהשלמת גובה ארבע אמות פרעתיך, ומכאן שאדם עשוי לפרוע בתוך זמנו. דוחה הגמרא, שכאן הוא נאמן לומר שפרע קודם שהשלים גובה ארבע אמות, מפני שכל⁸² כל נדבך ונדבך הוא זמנו.

בסיפא בחזקת שלא נתן מפני שאומר ומביאה הגמרא ראייה שאדם לא פורע תוך זמנו מי יאמר שיחייבו אותי לשלם מהסיפא, סמך לו כותל אחר וכו' בחזקת שלא נתן עד שיביא ראייה שנתן. אם מדובר שאמר לו פרעתיך בזמני, כשגמרת את כותלי וידעתי כמה התחייבתי לסייע בהגבהתך. מדוע הוא לא נאמן? אלא שאמר לו פרעתיך בתוך זמני, קודם שסיימתי את הכותל שסמכתי, וראייה שאין אדם פורע בתוך זמנו. דוחה הגמרא, שדווקא כאן אין מסתבר שפרע תוך זמנו, שאומר מי יאמר שחכמים יחייבו אותי לשלם.

ר"פ ור"ה בדרי עשו כאביי ורבא מד בר"א ואומרת הגמרא, שרב פפא ורב הונא בנו של רב יהושע עשו כאביי ורבא, והורו למעשה שאדם עשוי לפרוע בתוך זמנו. מר בר רב אשי הורה כריש לקיש שאין אדם עשוי לפרוע תוך זמנו. והלכה כריש לקיש, ואפילו מיתומים, אם הלוח מת בתוך זמנו המלוה גובה את חובו מן היתומים בלא שבועה, ולא חוששים שמא פרעו. ואפילו שאמרו הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה⁸³, חזקה אין אדם עשוי לפרוע בתוך זמנו.

תוס' כתבו שנראה שמדובר ביתומים גדולים אבל בקטנים לא גובים אפי' תוך זמנו לרב פפא דמפרש טעמא דאין נוקקין משום פריעת בעל חוב מצוה ויתומים אינם בני מיעבד מצוה. ואפילו לרב הונא בריה דרב יהושע שמפרש משום צררי לא גובים מיתומים קטנים אפילו תוך זמנו שאין מקבלים עדים שלא בפני בעל דין ובקטנים נחשב שלא בפניו. ואפילו נתקבלה עדות בחיי האב אפשר לומר שחוששים בקטנים לצררי. אפילו תוך הזמן. ויש להביא ראייה שאפילו רב הונא שמפרש משום צררי לא גובה מיתומים קטנים אפילו תוך הזמן. ממה שהקשו על רב אסי בפ' שום היתומים ודחק לתרץ בבעל חוב שקיבל עליו לזו ולא לזו. ולא תירצו הכא במאי עסקינן בשלא הגיע הזמן בחיי האב. וכן יש להוכיח מדברי רב אסי אלא אם כן רבית אוכלת בהן ור' יוחנן אינו מוסיף אלא כתובת אשה משום מזונות, משמע שלא מצאנו בבעל חוב בשום ענין שנפרעים ומסתמא רב אסי ורבי יוחנן סוברים כריש לקיש שכן הלכה. תוס'.

82 מסורת הש"ס כל ספא וספא. בכת"י וברי"ף הגרסא היא כל שעתא ושעתא.

83 בפ' הכותב שנינו אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמים הבא ליפרע כו' משמע שהיא משנה ותימה היכן אמרו זאת חכמים שמאלמנה א"א ללמוד מפני שיש לה בתנאי ב"ד וחוששים לצררי יתרי. ואומר ר"י ממה ששנינו בפרק הכותב במי שמת והניח אשה ובעל חוב והיה לו מלוה ופקדון ביד אחרים כו' יתנו ליהורשים שכולם צריכים שבועה ואין הירושין צריכין שבועה. ועוד שנינו בשבועות וכן היתומים מן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה וכו' שלא מציינו בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרוע ומכאן שגם האב היה נשבע שאינו פרוע. ומכאן משמע שאם הוציא שטר חוב על חבירו וא"ל השבע לי שלא פרעתיך בתוך זמנו אין צריך לחייב שבועה. תוס'.